

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Rădăcini găgăuze. Muzeul din Avdârma

Carmen DIMITRIU

Institutul Limbii Române-București / Comrat State University, Gagauzia

Abstract

Though not very numerous or properly known at the end of the 19th century, the people of Gagauzia gave Bessarabia outstanding personalities who contributed to the social and cultural evolution of the populace. Thus, the past of Gagauzia and the UTAG culture is interwoven with Romanian history. The symbolic significance of this work remains undiminished today and Çakir's status amongst the Gagauz of Bessarabia is also unrivalled. In the museum founded on scientific grounds in the village of Avdarma, one finds living facts of the history of Gagauz, palpable testimonies about the lives of the inhabitants of the village and its surroundings.

Keywords: Gagauzia, Cechir, Avdarma, museum, history, Romanian period, village, languages, ethnicity

Regiunea de sud al Moldovei, având ca specific coexistența mai multor etnii, este un exemplu al modului în care oameni ce moștenesc limbi și culturi diferite, trăiesc, muncesc și comunică laolaltă, încercând, pe de o parte, integrarea, iar pe de altă parte conservarea limbilor și culturilor tradiționale moștenite. În Uniunea Teritorială Autonomă Găgăuză (UTAG) este preponderentă etnia găgăuzilor, stabiliți în sudul regiunii istorice a Basarabiei, de mai bine de două secole. Istoricii consideră că în mare parte acest grup etnic este un miracol deoarece, neavând o limbă scrisă și un alfabet propriu, au reușit de-a lungul mai multor secole, să-și păstreze limba, cultura și creația populară.

Etnicii găgăuzi locuiesc preponderant în partea de nord a Bugeacului central, din 1940 a intrând în componența Republicii Moldova. Conform recensământului populației din anul 2004, în Republica Moldova locuiau 155.600 de găgăuzi. Aproximativ 40.000 de găgăuzi locuiesc în raioanele din jurul regiunii Odessa din Ucraina. Sate de găgăuzi pot fi întâlnite în regiunea Zaporije din Ucraina, în Rusia, Kazahstan, Bulgaria, România (în regiunea Dobrogei) Grecia, Turcia.

Găgăuzii sunt descendenți ai popoarelor turcice, care au venit din Munții Altai în Balcani. Date fiind condițiile istorice opresive, de la finalul sec. al VIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, cea mai mare parte a găgăuzilor și numeroși bulgari s-au strămutat din Bulgaria, stabilindu-se pe teritoriile nepopulate din sudul Basarabiei [4]. După anexarea Basarabiei la Rusia (1812), ca urmare a războiului ruso-turc, cei strămutați au primit loturi de pământ, iar găgăuzii au fost considerați și ei „coloniști Bulgari” [4, p.130], aceasta având ca urmare construirea unei situații etnice similare celei din Balcani. Astfel că, în sudul Moldovei, ca într-o mica regiune ”balcanică”, locuiesc găgăuzi, bulgari, ucraineni, moldoveni.

Rămânând ortodocși, găgăuzii au păstrat în cultura și tradițiile lor multe superstiții și ritualuri păgâne, ce au și astăzi ecou, în încercarea lor de a-și reînvia limba și cultura. Pe teritoriul actual al Moldovei, găgăuzii au început să se mute masiv acum 200 de ani, stabilindu-se în stepa pustie a Bugeacului. Însă Mihail Cechir consideră că aceștia s-au mutat în condiții speciale în localitatea Ceadâr (în prezent, satul Ceadâr din raionul Leova) încă în anul 1790.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Totodată, Cechir menționează că până la venirea lor, acolo deja se așezaseră bulgari ortodocși, cunoscuți cu numele *găgăuzi*, deci erau considerați bulgari.

La întrebarea cine sunt cu adevărat găgăuzii, de unde au venit, care este adevărata lor istorie, au încercat mulți cercetători să răspundă și există peste douăzeci de ipoteze în acest sens, niciuna dintre acestea neavând o bază științifică solidă, însă cea mai plauzibil ar fi cea conform căreia la formarea comunității găgăuze au contribuit triburi ale pecenegilor, azarienilor, cumanilor și protobulgarilor. Cu trecerea timpului, de la contopirea acestor triburi, au și apărut găgăuzii. Un alt detaliu interesant: găgăuzii din Bulgaria, Grecia, România, Turcia (partea europeană) au tendința de a se contopi în națiunea titulară. Savații au numit acest fenomen „etnicitate dublă”. Doar aici, în Moldova, și în raioanele din sudul regiunii Odessa, Ucraina, ei au reușit să-și păstreze identitatea. Nicăieri dezvoltarea etnoculturală a poporului nu a căpătat un impuls atât de puternic ca pe teritoriul Moldovei contemporane, lucru amintit de către protoiereul, istoricul, lingvistul și omul de cultură găgăuz, Mihail Cechir [1, pp.18-35].

Lucrarea lui Alexandre Kapalo subliniază importanța lui Mihail Cechir în emanciparea găgăuzilor din punct de vedere cultural și lingvistic și totodată în relevarea istoriei lor:

The symbolic significance of this work remains undiminished today and Çakir's status amongst the Gagauz of Bessarabia is also unrivalled. He commanded extraordinary respect during his lifetime and today he has been adopted as the single most important founding father of the Gagauz nation and has been invested with considerable symbolic capital [2, p.65].

Fapte vii ale istoriei găgăuzilor, mărturii palpabile, găsim în muzeul din satul Avdarma, din autonomia găgăuză, o inițiativă a istoricului Ignat Kazmalî, originar din Avdarma, care a pornit de la dorința de a-și cunoaște propriile rădăcini și de la ideea că, atunci când ne cunoaștem propria istorie, propriile origini, ne putem aștepta să ne cunoască și ceilalți, afirmație valabilă atât pentru indivizi, cât și pentru grupuri, etnii, popoare.

Au durat 30 de ani de căutări, de colectare de materiale, de muncă trudnică, de cercetări în arhive, pentru apariția cărții *Avdarma, 450 de ani de istorie (1563-2013)* [3], o istorie a unui sat, care de fapt spune o istorie adevărată, nefalsificată, a unui popor, de-a lungul a patru secole: „Această carte unește trecutul poporului Nogai și Găgăuz în spațiile deschise din Budjak în Moldova, unde s-au așezat, scrierea ei fiind menită să lase o amprentă nu numai pe hârtie, ci și în inimile noastre.” [3, p. 3]

Muzeul este punerea în fapte, ilustrarea perfectă a acestei cărți, cuprinzând dovezi și izvoare istorice de o importantă valoare științifică. Arhitectura, organizarea, concepția, înregistrarea, expertiza și catalogarea pieselor, modernitatea și sustenabilitatea, fac din muzeul satului Avdarma, unul dintre cele mai prețioase din Republica Moldova, alături de muzeele vechi, de tradiție, standardele științifice fiind respectate la cele mai înalte rigori.

Muzeul de Istorie și Etnografie din Avdarma s-a inaugurat în anul 2011, cu ocazia celebrării a 200 de ani de la înființarea satului. Inițiativa, coordonarea, girul științific, cercetările și recuperarea / adunarea exponatelor și artefactelor, este în întregime meritul omului de afaceri și istoricului Ignat Cazmalî. El și-a convins consătenii cât de important este să-și recupereze istoria și să-și caute rădăcinile. Dincolo de organizarea exemplară, de aspectul documentar, de toate standardele muzeografice, sunt impresionante următoarele aspecte: prezentarea adevărului istoric nefalsificat, indiferent de perioada vizată; prezența unor documente autentice scrise în limba română, ceea ce dovedește clar că, într-o perioadă nu foarte

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

îndepărtată, toți găgăuzii *au vorbit și au studiat româna*; modul în care locuitorii satului s-au mobilizat cu cel mai mare entuziasm în jurul fondatorului și au contribuit la realizarea acestui proiect.

De la an la an exponatele muzeului se înmulțesc cu piese autentice, unele așteptându-și rândul pentru intra în procesul de arhivare/catalogare/expunere.

Muzeul ne prezintă o întreagă monografie a satului găgăuz :cultură, istorie, tradiție, limbă, dar restaurată în mare parte prin trecutul locuitorilor acestui sat, prin viețile și poveștile oamenilor de aici. Analizând exponatele muzeului nu refacem doar istoria, ci și viețile zbuciumate ale locuitorilor, de-a lungul timpului.

Muzeul se organizează pe cinci paliere, reprezentând cinci perioade istorice importante, începând cu strămoșii care vin din epoca otomană. Avdarma a aparținut Imperiului Rus, apoi României regale, a făcut parte din RSSM (Republica Socialistă Sovietică Moldovenească) în timpul regimului sovietic rus, apoi din Republica Moldova independentă, iar, din 1993, din regiunea autonomă a Găgăuziei (UTAG-Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuză).

Colecția muzeului este amplă și cuprinde monede vechi sau din secolele al XIX-lea și al XX-lea obiecte de artizanat, unelte, ceramică, broderie, covoare, costume tradiționale, documente ecleziastice din anul 1720, documente legate de diferitele perioade istorice pe care satul le-a traversat, fotografiile din viața cotidiană și din viața sătenilor, medalii.

Ceea ce este foarte interesant e că putem urmări viața unor localnici pe parcursul mai multor generații. Aflăm despre destine zbuciumate ce au fost sub influența unei istorii zbuciumate. De pildă, despre cei patru săteni care au fost trimiși la Cernobil în 1986, despre cei care au fost trimiși în Afganistan între 1979-1989, despre alți doi care au servit în Armata Roșie din Vietnam; desprinsă dintr-un roman pare povestea lui Alexander Berger, un soldat german împușcat în mai 1944 pentru că a apărat sătenii. Mai târziu, în 2014, fiul acestuia a făcut o călătorie în Găgăuzia, chiar în satul Avdarma, unde a putut întâlni câțiva săteni care-l cunoscuseră pe tatăl său și care au evocat momente și chipuri emoționante din trecut.

Între anii 1918 și 1940, regiunea găgăuzilor din sudul Basarabiei a aparținut României. A fost o perioadă fastă pentru minoritatea găgăuză, pe toate planurile; atunci s-au ridicat numeroase personalități în viața politică, socială și culturală a României. De altfel, găgăuzii erau recunoscuți ca fiind în acea perioadă minoritatea care învăța cel mai ușor limba română, conviețuirea acestora îndelungată alături de români ușurând accesul la alfabetizare și integrarea acestora în viața socială și culturală a României. Prima perioadă românească a găgăuzilor fusese între 1856 și 1878, când sudul Basarabiei a aparținut României. După 1859, Alexandru Ioan Cuza acordă facilități etniei găgăuze: scutiri de taxe, împroprietăriri. După reocuparea Basarabiei de către Imperiul Rus, găgăuzii sunt supuși aceleiași politici de rusificare care a continuat în întreaga Basarabie.

După Marea Unire, găgăuzii se integrează foarte bine în România. Unul dintre exemplele cele mai elocvente de integrare etnică în cadrul României mari, politică de stat susținută activ de către regalitate, este că în Clasa Palatină a Majestății Sale, Regelui Mihai, a fost cuprins câte un elev din fiecare etnie minoritară reprezentativă pentru România, inclusiv din cea găgăuză. (Clasa Palatină era o clasă specială de elevi formată în anii 1940 la cererea Regelui Carol al II-lea al României, pentru educația fiului său, Mihai.)

România, așa cum am arătat mai sus, este statul unde personalitățile găgăuze au putut ajunge în pozițiile cele mai influente. Nici în Rusia, nici în țările de emigrație contemporană, nici chiar la Chișinău, nu s-au întâlnit găgăuzi care să ocupe locuri atât de importante în stat precum un Lascăr Catargiu sau Mareșalul Alexandru Averescu, pe jumătate găgăuz. Alte

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

personalități găgăuze din perioada interbelică sunt: protoiereul Mihail Ceachir, mai sus amintit, (1861-1938), numit și „Apostolul Găgăuzilor”, care a tradus Evangheliile în găgăuză, a scris prima istorie a poporului, a cules tradițiile sale și a contribuit la realizarea unor dicționare; Dimitrie Topciu, deputat; Ion Fazli, absolvent al Academiei Regale de Muzică și compozitor; Ion Papazoglu, pictor; preotul Pavel Guciujna, deputat. Toate aceste aspecte se reflectă în standul românesc din muzeul satului Avdarma. În Al Doilea Război Mondial, găgăuzii servesc în Armata Română, pe ambele fronturi. După 1940, mulți găgăuzi se refugiază în România. În Basarabia au avut loc mari deportări ale găgăuzilor, în special ale celor educați. De asemenea, în perioada 1946-1947 a avut loc o foamete cumplită. Aproape 40% din populația găgăuză a fost decimată sau deportată în această perioadă. Efectul a fost ruperea legăturii sociale, culturale și economice dintre generații.

În satul Avdarma, alături de muzeu, s-a creat memorialul dedicat victimelor care au murit de foamete în perioada amintită, iar muzeul ilustrează această perioadă dramatică ce a afectat și locuitorii satului.

Limba română a fost transmisă, în perioada românească, mai ales prin două căi: învățământul și biserica ortodoxă română. Începând cu anul 1919, mulți profesori români au fost trimiși în raioanele de sud ale Basarabiei și în școli învățământul se desfășura în limba română. Acest lucru este evident prin standurile dedicate perioadei românești ale muzeului din Avdarma, impresionante prin valoarea și autenticitatea documentelor: carnet de note, condici, certificate de absolvire, cereri, notițe, fotografii. Rolul bisericii este evidențiat în registrele de botez, redactate în limba română, cu alfabet latin (copiii erau botezați cu nume românești sau găgăuze, nu rusificate), chitanțe de eliberare a unor materiale de cult (de pildă lumânări), certificate de botez, deces sau cununie, cărți religioase în limba română.

De altfel, întreaga parte a muzeului referitoare la perioada 1918-1944, perioada românească a găgăuzilor, ilustrează modul benefic în care regalitatea românească i-a tratat pe găgăuzi. Vedem cum s-au păstrat în mod minuțios exponate ce privesc viața cotidiană a locuitorilor satului, dar și organizarea administrativă foarte bună datorată guvernării regale: chitanțe fiscale, cărți poștale, bani, fotografii, buletinul de identitate al Mariei Caramit (cea care, cu prețul vieții a păstrat ascunse documentele din biserica satului, arsă de sovietici), fotografii de familie, documente de recrutare pentru instrucția în armată, fotografii din armată. Tot aici vedem o medalie, primită de săteanul Casîm Matvei pentru rezultate deosebite ca student la Academia de Economie și Finanțe din București, în 1930.

Un loc aparte îi este dedicat lui Mihail Cechir, artizanul limbii române în Găgăuzia, prin faptul că într-unul din standuri se găsește o carte rară, în original și anume, dicționarul rus-român, realizat și editat în 1907 : *Rusc și moldovenesc cuvântelnic*.

Muzeul din Avdarma cât și cartea de istorie care îl însoțește, a lui Ignat Kazmalî, ne demonstrează cum viața unui așezământ, a unei etnii, a unui sat, de-a lungul secolelor (aici fiind vorba de 450 de ani), poate fi ilustrativă la nivel macroistoric. Scurta prezentare care face obiectul acestui articol este doar o invitație de a descoperi oameni și locuri, evenimente istorice și tradiționale și mai ales, adevărul din existența dramatică a generațiilor, pe care-l aflăm dacă poposim cu luare-aminte printre standurile muzeului.

Bibliografie

Cechir, Mihail, apud Ivan Duminiță ș.a., *Protoiereul Mihail Ceachir, articole privind istoria și cultura găgăuzilor din Basarabia, publicate în revista ; << Viața Basarabiei, Chișinău, 2018*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Kapalo James Alexander, *Text, Context and Performance. Gagauz Folk Religion in Discours and Practice*, Brill, Leiden, Boston, 2011

Kazmalî, Ignat, *Avdarma, 450 de ani de istorie (1563-2013 «Авдарма. 450 лет истории 1563-2013»*, Chişinău, 2015/ro.nogay.kitap.com

Soroceanu, Evdochia, *Ritualurile calendaristice ale găgăuzilor, Studiu etnolingvistic, Ed.Gunivas, Chişinău, 2015*

Inaugurarea muzeului

Interiorul muzeului

Muzeul din Avdarma

ACROSS – A COMPREHENSIVE REVIEW OF SOCIETAL STUDIES

ISSN 2602-1463

Vol. 4 2021 ACROSS CULTURES - INTERCULTURAL COMMUNICATION IN A BORDERLESS WORLD

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

